
Вінцэсь Мудроў

...я павінен усё запомніць:
рамонкавую палян, празрыстае
неба, вялізную яму з брустверам
сьвежай зямлі па краях...

Палёты праз цэнтр Зямлі

Апавяданьне

А.

Кто же они, эти загадочные «жуки», имеющие такую фантастическую популярность? – спросит читатель. Увы, это всего-навсего английский эстрадный ансамбль «Битлз» (жуки), состоящий из четырёх человек... Трое с гитарами, один ударник – и все четверо... чуть было не сказал – поют! Трудно себе даже представить, какие звуки издают эти люди под собственным аккомпанементом, какое содержание в этих опусах.

...Бедные, наивные «жуки»! Вы, наверно, твёрдо уверены, что всё это – слава, бешеные деньги, рёв и визг поклонников, визиты к королям – всё это навсегда и по заслугам. Но готов биться об заклад, что протянете вы ещё год-полтора, а потом появятся молодые люди с ещё более дурацкими причёсками и дикими голосами, и всё кончится!..

Из жизни «пчёл» и навозных «жуков».

Никита Богословский, «Литературная газета», 1964 г.

Сонца паволі, як бы з неахвотаю кранаецца шторы,

і ў квадраце мляўкага сьвятла паўстае Юркава постаць. Братан з шумам перагортвае старонку.

– “Для плязмасьвідра з паветрана-віхравой стабілізацыяй дугі і паветраным ахаладжэньнем хуткасьць сьвідраваньня ў грана... ээ... у гранады-я-рытах сягае чатырох з паловаю метраў у гадзіну пры дыяметры сьвідравіны да 130 міліметраў”, – уголас мармыча братан і салодка пазяхае.

Юрка вучыцца на чацьвёртым курсе інстытуту. Заўтра ў яго залік па новых метадах сьвідраваньня. Стрэлкі гадзінніка, што вісіць над Юркавым сталом, паказваюць палову адзінаццатай, і з галавы маёй яшчэ ня выпетрыліся рэшткі сну, у якім я прабіраўся бясконцай пячорай да цэнтру Зямлі.

– Юр, – гукаю я, масіруючы далонямі прыспанья вочы.

– Ну, – адгукаецца брат.

– Ты там пра сьвідраваньне вучыш?

– Ну.

– А што калі прасьвідраваць Зямлю наскрозь?

– Паспрабуй, – буркае Юрка, не адрываючы вачэй ад падручніка. – Сьвярдло ў зубы, барабан на шыю.

Я закідваю рукі за патыліцу і малюю ў сьвядомасьці пракапаную праз цэнтр Зямлі шахту. А калі ў яе скочыць? Вылеціш на амерыканскім баку, прычым, наперад нагамі. Вось бы ўразіліся амерыканцы. Цісну далоні да павек і ўяўляю, як з яміны, там, на другім баку зямной кулі, вылятае русічка Марковіч. Расхлістаная, з задзертай спадніцай, і штосьці гарлае амерыканцам. Ды не... ня штосьці, а сваю ўлюбёную фразу: “Ізноў забалбаталі сваімі язычышчамі паганымі!” Можна падумаць, амерыканцы яе зразумеюць. А можа, вылятаючы з яміны, загадае іншаземцам падкрэсьліць дзейнік адной рысай, а выказьнік двума?

– Юр...

Брат адрываецца ад падручніка, незадаволена крывіцца.

– А калі скокнуць?...

– Куды?

– У шахту... праз цэнтр Зямлі пракапаную.

– Ужо пракапаў? – Юрка адкідваецца на сьпінку крэсла, спружна, да храбусьценьня ў суставах пацягваецца.

– А калі пракапаю і скокну... я што – вылечу на амерыканскім баку наперад нагамі?

– Ты ўвогуле ўяўляеш – пра што гаворка? Дыяметр зямной кулі 12 тысячаў 742 кмэ. А самая глыбокая... нават ня шахта, а сьвідравіна не перавышае васьмі кіламетраў. Прабіць такую шахту – усё адно, што зьмяніць васьмь вярчэньня Галактыкі.

– А калі ўсё ж такі скокнуць?

– Да Амерыкі, Лёня, у любым выпадку не даляціш. Згарыш сінім агнём.

Я таксама пацягваюся і з думкай, што брат начыста пазбаўлены фантазіі, вылажу з-пад коўдры. Голая пятка натыкаецца на разгорнутую кніжку. “Вандроўка да цэнтру Зямлі” Жуля Верна. Класная кніжка! Чытаў учора да самай ночы, аж пакуль маці не прыйшла ды ня выключыла сьвятло.

Замест цёплай вады ў кране глухое сіпеньне. Даводзіцца плюснуць на твар халадзёнкі.

– Мыешся як той Маркіз, адной лапай, – гукае братан, ідучы ў кухню.

У кухні пахне гарачымі сардэлькамі: маці ўчора адстаяла чаргу і ўзяла

пару кіло. Юрка абдзірае сардэльку, кідае скурку Маркізу, і кот, падчапіўшы яе кіпцюром, падкідвае ўгору. Для ката скурка задужа гарачая.

Сядаю за стол, моўчкі гляджу на брата. Юрка зьлёгка змарнеў. Нават мяшкі зьявіліся пад вачыма. Дзіва што! Учора (дакладней, ужо сёньня) прыцёгся дахаты а другой гадзіне ночы, а як разьвіднела – піхнуў нос у падручнік.

– Пакуль ты дрыхнуў, я сардэлькі зварыў і гарбату запарыў, – ратуючыся ад пякельнай гарчыцы, Юрка хапае ротам паветра. – Еж, а то стынуць.

Мне чамусьці зусім ня хочацца есьці.

– А што, у цэнтры Зямлі вялікая тэмпература?

– Ня менш пяці тысячаў па Цэльсію, – Юрка поўніць шклянку густой гарбатай. – Але ты да цэнтру не даляціш. Згарыш ад кантакту з паветрам. Я ўжо не кажу пра перагрузкі. Зрэшты, да перагрузкі, спадзяюся, справа ня дойдзе: ужо на першай сотні метраў цябе пачне біць аб сыценкі.

Гарчыца й сапраўды пякучая. Аж духі займае. Кот Маркіз нават выбег з кухні. Калісьці Юрка мазануў яму пад хвост, дык цяпер небарака нават паху гарчычнага не трывае.

Дзіўна, аднак... Чалавек можа згарэць ад кантакту з паветрам. А калі паветра адпампаваць?

З калідору далятае здушаны голас Мішкі Зыля:

– Лёнь, выходзім!

У калідоры, у нішы, стаіць электралічыльнік, такі ж лічыльнік стаіць у суседскай кватэры, і калі ў нішу гучна крыкнуць, голас чутны нават у суседскай кухні.

Толькі цяпер згадваю, што сёньня ў нас аб адзінаццатай гадзіне, пянерскі сход і, на хаду жуючы неаблупленую сардэльку, бягу апрацацца.

Мішка чакае мяне на лесьвічнай пляцоўцы, з нецярплівай стукаючы каленам па партфелі.

– Кніжку тваю да ночы чытаў, таму і праспаў, – мармычу, зьбягаючы па прыступках.

– “Прыгоды капітана Гатэраса” чытаў, ці “Вандроўку да цэнтру Зямлі”?

– Мішка абганяе мяне, зьязджаючы па парэнчы.

– “Вандроўку”. На самым цікавым месцы спыніўся: калі Аксэль заблудзіў у цёмным лабірынце. Маці святло выключыла, а так бы яшчэ ўчора дачытаў.

У Мішкі ў хаце поўны збор твораў Жуль Верна. Усе дванаццаць тамоў шызага колеру стаяць на паліцы.

Мы выходзім з пад’езду, мружымся на сонца.

– Во жылі людзі... на паветраных балонах лёталі, на Паўночны полюс вандравалі. Ты вось, напрыклад, куды б хацеў зьездзіць? – пытаецца Мішка.

– У Вентс’пілс, да бацькі, – адказваю пасля кароткага роздуму.

– Вось яшчэ вандроўка. Сеў у цягнік – і там. А я кажу пра сапраўднае вандраваньне. Куды-небудзь на край сьвету.

Сонца адбірае вочы, і я нацубліваю на бровы брылёк кепуркі.

– У Амерыку мару зьлётаць... праз цэнтр Зямлі.

Мішка на імгненьне спыняецца: – Як гэта?

– А вось так: пракопваем праз цэнтр Зямлі скразную шахту, скочым у яе і вылятаем на тым баку, у Амерыцы.

Сябрук шморгае носам – ёсьць у яго такая звычка, – азадачана чухае скронь.

– Разганяцца, відаць, будзеш толькі да цэнтру Зямлі, а потым хуткасьць будзе згасаць, – Мішка мружыцца на сонца й гучна чхае. – Думаю, метраў сто не даляціш. Назад абрынешся.

Уяўляю, як русічка Марковіч, не даляцеўшы ста метраў да краю ямы, ляціць назад у чорную пройму і стоена ўздыхаю. А калі выкапаць у тым месцы катлаван? І калі русічка падляціць – схапіць яе за лыткі!

Нінэль Іванаўна Марковіч – мой галоўны школьны вораг. Другую чвэрць запар ставіць трайбаны. Кажа: аніводнага правіла ня ведаеш. А я, між іншым, дыктанты на чацьвёркі пішу.

Звычайна дарогу ад школы да дому адольваем за шэсьць хвілінаў. У Мішкі на руцэ гадзіннік і ён любіць, выходзячы з пад'езду, засякаць час. У нашым 5-м "А" гадзіннік ёсьць толькі ў яго ды ў маёй суседкі па парце Галкі Патрыкеевай. Дзесьці прыканцы ўроку толькі і чутны шэпт: "Міш, колькі засталася?" А мне й шаптаць не даводзіцца. Бяру суседку за цэўку рукі, падцягваю рукаво і гляджу – колькі там націкала. І, што дзіўна, суседцы гэта падабаецца. Галка, дарэчы, законная дзеўка. Як і Мішка, вучыцца на адны пяцёркі, і часьцяком дае сьпісаць хатнія заданьні.

Мы яшчэ толькі на сярэдзіне дарогі – пераходзім бульвар, – а ўжо зьвініць званок на перапынак, і школьны будынак – гэта чутна нават тут, на бульвары, дрыжыць ад галасу і тупаніны. Клас наш займаецца ў другую зьмену, таму Чыпаліна – так мы называем старшую піянерважатую – дадумалася зьбіраць савет дружыны перад заняткамі. Нас з Мішкам ад гэтых сходак цягне на ваніты. Але мусім на іх хадзіць, бо Мішка старшыня савету атраду, а я зьвеньнявы і, да таго ж, адказны за збор металалому.

Пакуль дайшлі да школы, пакуль прабіраліся праз гаманкі натоўп першакласнікаў, пакуль узьбягалі на чацьвёрты паверх, паседжаньне савету пачалося, і ў пройме дзэвярэй піянерскага пакою нас сустрэў роблена-саладжавы голас Чыпаліны:

– Ёсьць такія грызуны – суркі. Яны паспаць любяць.

Усе глядзяць у наш бок, задаволена пасьміхаюцца, а старшыня савету дружыны – круглатварая, спрэс абсыпаная рабаціньнем васьмікласьніца Ждановіч лісьліва пырскае ў далонь.

– Сама ты грызуніха, – шапоча Мішка, і мы сядаем на вольныя крэслы.

Піянерважатую завуць Сьвятлана Іванаўна, але ўсе скрозь, нават настаўнікі міжсобку, мянуюць яе Чыпалінай. Мянушку Сьвятлана Іванаўна атрымала пасьля таго, як зрабіла аднойчы мадняцкую прычоску: сабрала свае караткаватыя, нявызначанага колеру валасы ў пучок ды завязала на патыліцы.

– Дык вось, паўтару для тых, хто ня чуў... – піянерважатая ўжо сур'ёзнымі вачыма зыркае на Мішку. – На мінулым тыдні дадзены старт патрыятычнай ініцыятыве: сабраць металалом для зборкі дзесьці магістральных цеплавозаў. Як вы разумееце, наша піянерская арганізацыя павінна самым актыўным чынам уключыцца ў гэтую справу. Я ўчора ўвечары пайшла да майстэрня і паглядзела – колькі там сабрана металалому. Самая маленькая кучка, таварышы, у 5-га "А". Міша Зыль... – у голасе піянерважатай зьявіліся трывожная ноткі, – адказвай: чаму так мала сабралі?

Мішка панурвае вочы, вушы ягоныя пунсавеюць.

– Больш было, ды старшакласнікі на свае кучы перацягнулі, – гугнявіць Мішка й па старой звычцы шморгае носам.

Чыпаліна хітае галавой.

– Мы ўвечары разам пойдзем і паглядзім – што ў цябе там перацягнулі.

За сьпінай маёю сядзяць, выставіўшы голыя каленкі, дзьве рудава-сыя сямікласніцы. Яны ўвесь час аб нечым шэпчуцца, і я міжволі наструньваю слых.

– Ленка з 8-га “А” бачыла. Выходзілі, кажэ, з Карпавічам са спартзалы, а ў Марковіч ззаду спадніца да трусой задзертая... Не пасьпела паправіць.

Піянерважатая цягне ўбок галаву, выглядаючы гаманкую сямікласніцу.

– Матрунчык... ты ж у нас адказная за збор металалому. Ты ж мусіш запісваць тое, пра што мы гаворым. А ты з Цьвіцінскай балбочаш.

Палкі шэпт за сьпінай аціхае, і я не магу даўмецца: чаму ў русічкі задзерлася спадніца. Ці не на канат ўзлазіла, а потым, як спускалася, спадніца і задзерлася?

Пасьля заняткаў, убіўшыся ў хату і нават не паабедаўшы, хапаю том Жуль Верна. Маці надоечы патушыла сьвятло якраз у той момант, калі герой аповеду Аксэль згубіўся ў падземным лабірынце, і перад тым, як чытаць далей, мелькам перабіраю старонкі, каб пераканацца, што герой не загінуў у падземных лёхах.

Аксэль, на шчасьце, знайшоў у цемры сваіх спадарожнікаў; удзельнікі экспедыцыі вылезьлі з вузкага лабірынту на шырокі прасьцяг, і перад імі зашумела хвалямі падземнае мора. Прачытаўшы з дзясятка старонак, адчайдушна пазяхаю. Так класна ўсё пачыналася: цыдулка з тайнапісам, тарфяныя балоты Ісландыі, жарало патухлага вулкану, спуск у падземны лабірынт... Цікава, а калі б хто прапанаваў Жуль Верну напісаць аповед пра палёты праз цэнтр Зямлі? Ухапіўся б ён за гэтую ідэю? Праўда, адразу ж узнікае пытаньне: як пракапаць такі тунель? Тут ніякай фантазіі ня хопіць. Ды Жуль Верн бы выкруціўся. Згадаў які старажытны манускрыпт, дзе напісана, што Зямля ад часу стварэньня навывёт працятая, і што адзін выхад знаходзіцца на Паўночным полюсе, а другі – на Паўднёвым. На поўдні сьвідравіны не відаць, бо лёдам пакрытая, а на поўначы ледавітым акіянам прыхаваная. Так што прыкладна на сарака старонках героі будуць дабірацца да Паўднёвага полюсу, потым пачнуць расчышчаць лёд. Ці тоўсты ён там, дарэчы? А як расчысьцяць, дык тут і вада папрэ... з ледавітага акіяну. У нас пару гадоў таму, пасья залевы, у школьным двары таксама вада пёрла. З каналізацыйнага люку. Уся школа прыліпла тады да вокнаў. А можа вада да Антарктыды і ня дойдзе, спыніцца недзе пасярэдзіне? Так што, як скочыш у шахту, спачатку разагрэешся, а потым у халодную ваду бухнешся.

У калідоры рыпаюць дзьверы. Гэта Юрка вярнуўся з інстытуту. Ні слова не сказаўшы, брат кідае ў кут тэчку з тубусам.

– Ты што, нічога ня еў? – гукае братан праз хвілю, бразнуўшы на кухні накрыўкай рандолі.

– Юр! А калі пракапаць шахту...

– Праз цэнтр Зямлі? – Юрка сёрбае дзеля спробы халодны суп.

Я вытрымліваю паўзу.

– Ну, так... і адзін канец выйдзе на мора. Вада што, папрэ на другі бок?

– Папрэ, толькі не наперад, а назад, – Юрка чыркае запалкай. – Ужо ў мацерыковай корцы тэмпература сягае сямісот градусаў, таму...

– Таму ўтворацца вялізны гейзер? – перабіваю я, адарваўшы галаву ад падушкі.

Юрка маўчыць, збіраючыся з думкамі, а потым, ужо незадаволена, азваецца:

– Ды адчапіся ты, далібог... дай паесьці.

Не, з Юркі пісьменьніка не атрымаецца. Ані каліва фантазіі. Цікава, ці зьменіцца клімат у Антарктыдзе, калі з дзіркі шугане гарачая пара?

У кухні сквірчаць яйкі на патэльні, і Юрка загадна крычыць:

– Есьці ідзі! Два разы клікаць ня буду.

“Вандроўку да цэнтру Зямлі” дачытваю позьнім вечарам. А дачытаўшы, кладу кніжку на грудзіну, летуценна паглядаю на столь, і чую сыцішаны вокліч:

– Лёнь...

Гэта Мішка гукае ў нішу электралічыльніка.

Выходжу – у майцы і трусах – на лесьвічную пляцоўку.

– Слухай, ты можаш зьбегчы з дому на гадзінку? – сябар, мяркуючы па голасе, прыкметна хвалюецца.

– Магу... калі маці не прагнецца. А што такое?

– Знайшоў месца, дзе металалому на дзесяць цеплавозаў.

...Вакол ужо сапраўдная ноч і вецер, які зьнянацку ўсхадзіўся, зацята шуміць у шатах разложыстых хвояў. Хвоі стаяць пасярод могілак, падпіраючы вершалінамі цёмнае неба. На сэрцы трывожна. Відаць, такі ж настрой быў у жувальнаўскіх герояў, калі яны спускаліся ў цэнтр Зямлі.

Мішка тычкае мяне ў бок, ківае на кучу сьмецьця. З аднаго боку да кучы прыхіленая жалезная, аблытаная жалобнымі стужкамі, агароджа.

– Усё ж такі няёмка... з могілак цягнуць, – кажу я сябру, але Мішка рашуча хапаецца за жалезныя пруты.

– Яшчэ адзін Мао Цзэ-бздун. Агароджу на сьметнік выкінулі, значыць яна нікому не патрэбная.

З натужлівым крэканьнем выцягваем агароджу са сьмецьця.

Да школы ідзем дварамі. Добра яшчэ, што час позьні і на вулцы няма мінакоў. За ўсю дарогу толькі аднаго дзядзьку і сустрэлі. Дый той быў упіты і йшоў, хітаючыся ў бокі.

Металалом, невялікімі грудамі, ляжыць на пазаддзі школьнага двара, поруч з майстэрнямі. Наш грудок зусім маленькі: колькі пакарабачаных трубаў, іржавая рысора ды бляшаныя начоўкі, на дне якіх крэйдай напісана: 5”А”. Ускідваем металёвую гаргару на грудок, абіваем далоні.

– Пайшлі, яшчэ чаго пашукаем, – кажа Мішка.

Вяртацца на могілкі няма ахвоты. Я зацкавана гляджу на Мішкаву сьпіну, і толькі калі сябрук азіраецца, шаргатлівай хадою іду сьледам.

...Навакольле і без таго апанаваў змрок, а тут, пад шатамі векавых хвояў, пануе сапраўдная цемра. Над галавою злавесна гракае варона, і я спалохана здрыганваюся.

– Што, перапудзіўся, – пытаецца Мішка, спрабуючы пасьміхнуцца. Сябрук і сам, відаць, перапужаўся, бо ўсьмешка ягоная нежывая і насцьцярожлівая.

На шчасьце, далёка ня йдзем. Якраз на ўскрайку ляжыць, вывернуты з магілы, металёвы, звараны з тоўстай трубы, крыж. Удвох падхопліваем яго, выцягваем на дарогу. Крыж і без таго цяжкі, а тут яшчэ да ніжняга

канца прыстала бетонная камлыжына. Яна барануе зямлю, не дае разанацца. Цягнуць крыж дварамі, па ўтравелых сьцяжынах, не выпадае, і мы шыбуем напраткі, па асфальтавым ходніку.

Нябачная ў цемры варона – ці ня тая, што пужала нас на могілках, ляціць над нашымі галовамі, картава гарлае, і нейкая цётухна ў чорным палітоне, якая йдзе насустрач, адскоквае ўбок і хрысьціцца.

Цягнем крыж за будынак школьнай спортзалы, ставім старчма, збіраемся перавесці дух, ды тут надараецца неверагоднае: з задніх дзвярэй спортзалы, што заўсёды стаяць замкнёныя, выходзіць русічка Марковіч. Пакуль яна папраўляе валасы на галаве і абабівае спадніцу, мы сьцярожка, каб не нарабіць груку, кладзем крыж на асфальт, мерымся сігануць у кусты і чуюм зычны голас:

– Зыль! Каролік!

Сьледам за русічкай з дзвярэй спортзалы – сьцярожкай ступою і азіраючыся – выходзіць настаўнік фізкультуры Міхал Карпавіч.

– А што ж гэта робіцца?! – не сваім голасам гойкае русічка. – Міша... э-э... Міхал Карпавіч. Зірні на сваіх выхаванцаў! Вывернулі з магілы крыж і цягнуць у школу! Зараз жа цягніце назад!

– Нінэль Іванаўна, можна крыху цішэй? – Выцершы насоўкай успацелы лоб, Міхал Карпавіч ідзе да нас, падхоплівае крыж, цягне да бліжэйшых кустоў. – Адзін прыпёрлі, ці некалькі?

– Адзін! – выдыхаем мы з Мішкам, і разам паглядаем з-пад ілба на русічку. – Тая таксама злёгка ўспацелая і ў валасы ўбіўся кавалак шэрай ваты. Няйначай, кулялася на ліхенькіх школьных матах.

– Так... заўтра а восьмай гадзіне чакаю вас ля дырэктараўскага кабінету, – русічка змахвае вату з валасоў.

– Ды хлопцы металалом збіраюць. Ну, крыху перастараліся. Ці варта шум уздымаць?..

– Міхал Карпавіч... я вас папрашу, – перарывае калегу русічка, а Мішка Зыль, шморгнуўшы носам, заўважае:

– Мы ў другую зьмену вучымся.

– Паўтараю: а восьмай гадзіне прыйсьці да дырэктара!

Русічка рашуча паварочваецца, цокае па асфальту туплямі-лодачкамі. Міхал Карпавіч яшчэ імгненьне стаіць нерухома, а пацёршы няголеную шчаку, нясьмелым крокам шыбуе сьледам.

Наступнай раніцы мы стаім з Мішкам насупраць дырэктараўскага кабінету: глядзім на падлогу, стоена ўздыхаем.

– Што, салагі, дастукаліся? – гукаюць хлопцы-старшакласьнікі, якія гаманкой чарадой праходзяць міма.

А восьмай гадзіне гучыць званок, і няўцямны гуд ды лямант, якімі поўняцца калідоры, паволі аціхаюць. Дзесьці на доле яшчэ тупаюць, голасна сьмяюцца, потым бразгаюць дзвярыма і ўсё змаўкае.

Я апускаюся на калені, прыпадаю вухам да замочнай шчыліны. Чутны толькі асобныя фразы.

– Элеанора Леанідаўна, я сапраўды заклікала збіраць металалом. Але ж пры гэтым не заклікала выкарчоўваць крыжы з магілаў, – сакоча Чыпагіна. – На лесьвіцы чуюцца нечыя крокі, і мы адскокваем ад дзвярэй. Па калідоры, сьпінай да нас, шыбуе школьная прыбіральшчыца з вядром і швабрай у руках, і я ізноў прыпадаю да шчыліны.

Гэтым разам прамаўляе дырэктарка:

– Думаю, у гэтым ёсьць і наша віна. Бо мы, педагогі, не прышчапілі вучням... – чаго там нам не прышчапілі я не дачуўся: Мішка адцягнуў мяне ад дзвьярэй і сам прыхінуўся да іх скроньню.

– Ну, што там? – шапчу я.

Сябар, прыклаўшы палец да вуснаў, утрапёна лыпае вачыма.

– Дырэктарка кажа – трэба крыж некуды вывезьці. І арганізаваць суботнік на могілках, – шапоча, нарэшце, сябрук і адскоквае ад дзвьярэй.

Адскочыў Мішка своечасова, бо ў той жа міг дзвьярвы адчыніліся і ў пройме паўстала дырэктарка школы Элеанора Леанідаўна.

– Зыль і Каролік? 5-ты “А”?

Мы ківаем галовамі.

– Які ў вас зараз урок?

– У другую зьмену вучымся, – адказвае Мішка.

Дырэктарка дакорліва хітае галавой, і я не магу ўцяміць: у чым яна нас дакарае. У тым, што мы прыцягнулі крыж з могілак, ці таму, што вучымся ў другую зьмену.

– Добра, – з уздыхам прамаўляе дырэктарка. – Ідзіце, рыхтуйцеся да заняткаў. Я з вамі пагаманю пазьней.

Дзвьярвы прычыняюцца, і я, счакаўшы хвіліну, ізноў тулюся да замочнай шчыліны.

– Мы нічога не павінны пускаць на самацёк, – кажа Элеанора Леанідаўна, стукаючы абцасамі па падлозе. – Вы чулі, што надарылася ў 19-й школе? Вучні сьцягнулі на металалом накрывку каналізацыйнага люку, і туды ўпаў мужчына. Сківіцу зламаў, ляжаў у рэанімацыі...

Мішка цягне мяне за рукаво, і за сьпінай азваецца школьная прыбіральшчыца.

– Аяй-ай! Падслухоўваюць чужыя размовы! Як ня сорамна! – прыбіральшчыца ідзе па калідоры, піхаючы перад сабой швабру з мокрай анучай.

Прыбіральшчыца штосьці абурана прамаўляе нам усьлед, але мы ня чуем: бяжым з Мішкам па лесьвіцы, ляпаючы па парэнчах вільготнымі далонямі.

– Як ты думаеш, бацькам паведамаць? – ужо на ганку пытаецца сябар. Я торгаю плечукамі.

– Табе добра. Бацька ў моры. Забыўся ўжо, калі цябе лупцавалі, – гугніць сябар, ды злавіўшы мой незадаволены позірк, аціхае.

Мой бацька – рыбак. Ужо трэці год плавае на сейнеры. Летась цэлае лета быў з намі, а сёлета не прыехаў. Адно прыслаў поштай на братава імя дзевяцьсот рублёў. Маці хацела грошы назад адаслаць, ды Юрка ня даў. Наогул маці на бацьку страшэнна злая. Як пабачыць ліст з Вентспілсу, так адразу рве, не чытаючы. Так што, ідучы ў школу, я заўсёды зазіраю ў паштовую скрыню – а раптам пісьмо ад бацькі?

На гадзінніку палова дзвьятай. Гэтым часам маці зьбіраецца на працу. Зрэшты, цяпер яна не адна: з кухні даносіцца голас цёткі Акуліны – Мішкавай маці.

– Там, у портах, столькі сучак круціцца... Ты сабе і ўявіць ня можаш. Так што любога абкруцяць...

Маці з суседкай грукаюць услонамі, выходзяць з кухні.

– Што, ужо скончыўся ваш збор? – пытаецца цётка Акуліна і я, сьцягваючы кеды, няўцямна мармычу:

– На заўтра перанесьлі.

Сябрук, як ішоў у школу, наплёў пра збор. Не казаць жа, што нас ад самай раніцы выклікалі да дырэктаркі.

– Пайдзі Мішку пакармлю, – ад парогу азваецца суседка і, сьцішыўшы голас, дадае: – Так што, Фруза, не перажывай. Пагуляе дый вернецца.

Праз пяць хвілінаў маці ідзе на працу, і я сяду за стол. Сёньня серада. Першы ўрок – батаніка. Трэба штосьці пачытаць. Перагортваю падручнік, тупа гляджу на кветку канюшыны ў разрэзе і пераводжу позірк на братаў прайгравальнік. Прайгравальнік – навачасны, маркі “Камета” – Юрку падараваў бацька. А нядаўна, замоўленай бандэроляй, прыслаў замежную кружэлку з двума песьнямі “Бітлз”. Як толькі яна з’явілася, у нашай кватэры не прычыняліся дзьверы: кружэлку пераслухаў ледзь ня ўвесь Юркаў чацьвёрты курс. Пару чалавек прыцягвалі магнітафоны, а акулерысты бамбіза з суседняга пад’езду – Юрка кажа, што ён фотамастак – прыходзіў з вялізным фотаапаратам і пераздымаў капэрту, у якую ўкладзеная кружэлка. Капэрту таксама ўсе пераглядзелі-перамацалі. Цяпер стаіць у серванце, за шклом, і Юрка не дазваляе яе адтуль выцягваць.

Спаўзаю з крэсла, падымаю накрыўку прайгравальніку, але кружэлкі на дыску няма. Няма і капэрты за шклом. Брат, відаць, прыхапіў на заняткі.

Вучыць батаніку зусім неахвота. Дый рот крывіцца ад позеху: учора цягаўся да ночы, а сёньня падняўся а палове на восьмую. Кладуся на сваю ўлюбёную канапу, закідваю рукі за голаў і думаю пра тое, што русічка да Амерыкі й сапраўды не даляціць. Вунь, ля 19-й школы дзядзька ўпаў у каналізацыйны люк і то апынуўся ў рэанімацыі. А тут шахта глыбінёй 12 тысячаў кэмэ. Заплюшчваю вочы і ўяўляю, як падхорцісты, у высокім цыліндры і рэдкай бародкай амерыканец – такіх увесь час малююць у карыкатурах – зазірае ў цёмную зеўру шахты і ў лабешнік яму стукае русіччын туфель. Амерыканец ловіць яго няўкладнай рукой, штосьці абурана гарлае – я нават чую ў зямных нетрах глухое рэха, – і шпурляе абутак назад у шахту. Амерыканец пацірае лабешнік. Добра яшчэ, туфель быў пры канцы лёту, згубіў былую хуткасьць. “Ху іс эбсэнт тудэй?!” – гучна крычу амерыканцу, і заўважаю ў ягоных руках ільсьняна-чорную бомбу. На баку бомбы – як падалося, Мішкавай рукой – крэйдаі напісана літара “А”. Падхорцісты падлюка хоча кінуць яе ў шахту, каб тая гакнула на нашым баку. “Сіт стыл! Оупэн ё бук!” – гарлаю штосілы і разьмежваю павекі... Кот Маркіз, пабачыўшы, што я прагнуўся, трэцца вусамі аб ножку крэсла, бязгучна яўкае – просіць даць сьмятаны. Здаецца і заснуў на хвіліну, а на гадзіньніку палова адзінаццатай. Трэба зьбірацца ў школу.

Батаніку ў нас вядзе Капіталіна Іванаўна. Сухарпявая й задышлівая пенсіянерка. Ад яе манатоннага голасу кожнага разу цягне на сон. І калі добрая палова класу пачынае кляваць насамі, пенсіянерка прыхопліваецца, тыцкае ўказкай у схематычную выяву кветкі, што вісіць на дошцы, і голасна прамаўляе:

– Вось гэта што? Гэта тычы...

– ...Нка-а! – абуджана гукаем мы.

– А вось гэта што? Гэта пе...

– ...Сьцік! – гарлаем на ўвесь клас, і Капіталіна Іванаўна, ляпнуўшы

ўказкай па стале, штораду заўважае:

– Каролік! Навошта так гучна? Я не глухая. – Пенсіянерка згадвае звычайна толькі мяне, нібыта толькі я адзін і крычу.

Сёньня сяджу ціха, маракуючы, якім чынам героі Жуль Верна маглі б прабіць тоўшчу антарктычнага лёду.

Усё ж такі цікава б было сустрэцца з Жуль Вернам. Зайшлі б з ім у Мішкаву кватэру, уключылі тэлевізар. Вось бы падзівіўся стары. У Мішкі класны тэлевізар: “Тэмп-6”. Мы з братам таксама марым набыць такі.

Галка тыцкае мяне локцем, і я страсянаю галавой.

– Каролік! Ты што там, заснуў? А ну паўтары: хто апыляльнік канюшыны?

– Чмялі, – падказвае Галка Патрыкеева, і з неахвотаю прамаўляю:

– Ну, чмялі...

– А чаму менавіта яны?

Галка штосьці шапоча, але батанічка папераджальна стукае ўказкай па стале, і суседка змаўкае.

– І аб чым ты ўвесь час марыш? – выдыхае Капіталіна Іванаўна, і Мішка Зыль гукае ад задняй парты:

– Марыць даляцець да цэнтру Зямлі і выляцець адтуль наперад нагамі! У класе сьмяюцца.

Гляджу праз плячук на сябра: той з вінаватай гіморай тузае плечукамі, маўляў, а што я такога сказаў? Ёсьць у Мішкі такая паганая звычка – пацвельваць з сяброў.

– Так, а цяпер адгарніце падручнікі на 45-й старонцы, – пажвавельым голасам прамаўляе Капіталіна Іванаўна, але гучыць званок, і мы падхопліваемся на ногі.

Наступны ўрок – геаграфія. Хоць я і не дзяжурны, але йду ў настаўніцкую, прачыняю дзьверы і адшукваю вачыма геаграфічку Ксенію Сьпірыдонаўну. Тая, узяўшы рукі ў бокі, штосьці распавядае дырэктарцы.

– Я ёй, Элеанора Леанідаўна, кажу: як табе ня сорамна, васьмікласніцы, так фарбавацца. А яна рукі вось так... у бокі, узяла, і скрозь зубы адказвае: а для чаго тады макіяж прыдумалі? Што яшчэ за макіяж? Я і слова такога ня ведаю...

Кашляю ў далонь, і Ксенія Сьпірыдонаўна, азірнуўшыся, паказвае рукой на парэпаны шыфаньер.

– Вазьмі, Каролік, фізічную мапу СССР. Вунь яна, у трубку скручаная. І схему артэзіянскага калодзежу.

– А глобус браць? – пытаюся я.

– Вазьмі, – прамаўляе, не пазіраючы ў мой бок дырэктарка, Элеанора Леанідаўна. Ёй відавочна карціць пачуць – што было далей.

З глобусам у руках і з фізічнай мапай пад пахай выходжу ў калідор і сутыкаюся з Мішкам Зылём.

– Чаго гэты ты ўсхапіўся? Сёньня ж я дзяжуру, – Мішка вінавата адводзіць вочы.

– Не, нездарма цябе кампазітарам Падкавыравым завуць, – я даю Мішку несьці фізічную мапу і, пазіраючы на глобус, прыкідваю – дзе можа выйсьці шахта, калі яе пачаць капаць у нашых мясьцінах.

– А што я такога сказаў? – Мішка бяжыць поруч, спрабуючы зазірнуць у вочы. – Ты ж сапраўды марыш патрапіць у цэнтр Зямлі.

– Я ня мару, а дасьледую праблему, – папраўляю сябра. Гэты мудрагелісты выраз я пачуў аднойчы з вуснаў Мішкавага бацькі, і ён мне вельмі спадабаўся.

У класе стаўлю глобус на стол і, прыціснуўшы палец да цэнтру Еўропы, пераконваюся, што другі канец шахты губляецца ў бязмежных акіянінскіх прасторах. А вось праз полюсы ніякай шахты і капаць ня трэба. Зямная куля працятая там бліскучым стрыжнем.

Вакол мяне зьбіраецца купка аднакласьнікаў.

– Чаго, Лёня, глобус торгаеш? – пытаецца Пецька Мацапура. Пецьку я недалюбліваю, бо той задавака і хлус.

– Вывучае праблему падарожжа да цэнтру Зямлі, – тлумачыць Мішка Зыль, але ўжо голасам спакойным і разважлівым.

– Як гэта? – Пецька дробна міргае вачыма.

– А вось так... Пракопваем праз цэнтар Зямлі шахту...

– Чым, рыдлёўкай, – перабівае мяне Мацапура, і я ня ведаю – як годна адказаць задаваку.

– Мы разглядаем не практычны, а тэарэтычны бок праблемы, – прыходзіць на выручку Мішка. – Словаў такіх Мішка, вядома, нахапаўся ад бацькі. – Ты вось, Мацапура, адкажы... Калі скочыць у такую шахту – ці вылеціш на другім канцы?

– Вылеціш, – бяз ценю ваганьняў адказвае Мацапура, – і ня проста так, а наперад нагамі.

– Вось гэта клас! – захоплена выдыхае другаягоднік Васька Хвошч. – Скочыў у трубу, і адразу ў Амерыцы!

– Слухайце сюды, – кажа Мішка Зыль і малюе крэйда на дошцы вялікае кола. – Вось гэта Зямля, вось тут... – Мішка перацінае кола пункцірнай лініяй, – мы прабіваем шахту і скочым у яе наперад нагамі. Дык вось, мы да Амерыкі не даляцім. Будзем лётаць туды-сюды, пакуль не захрасьнем у цэнтры Зямлі.

Сябрук, няйначай, паўтарае тое, што дачуўся ад бацькі, выкладчыка транспартнага тэхнікуму.

Я таксама хапаю крэйду.

– А калі вось тут, на другім баку, – крэйда крышыцца, пакідаючы на дошцы кривую дугу, – вырыць глыбокую яміну. Даляціш да краю, ці не?

Мішка чухае лоб, пэцкаючы крэйдай левае брыво.

– Тады, відаць, даляціш, – няўпэўнена прамаўляе сябрук, і ў клас расучай хадой уваходзіць географічка.

Ксенія Сьпірыдонаўна ніколі не падвышае голасу. Вось і цяпер, ні слова не сказаўшы, стаіць ля стала і чакае, пакуль мы сядзем за парты.

– Каролік... чаму дошка ня выцёртая?

– Сёньня Зыль дзяжурны, – паведамляе Галка Патрыкеева, але я іду да дошкі, сьціраю мокрай анучкай Мішкавы крамзолі.

– Ксенія Сьпірыдонаўна, – пытаюся, выціраючы рукі аб нагавіцы.

– Слухаю цябе, Каролік.

– А якая таўшчыня лёду ў Антарктыдзе?

– У сярэднім, таўшчыня лядовага покрыва складае два кіламетры. Аднак пра Антарктыду мы пагаворым пазьней. А зараз праверым – ці вывучылі вы тапаграфічныя знакі.

Географічка вядзе тупым канцом асадкі па класным журнале, а я плю-

хаюся на сваё месца, усъведамляючы, што такую тоўшчу ломам не пра-б'еш. Тут і атамны выбух наўрад ці дапаможа.

На перапынку нікуды ня йду. Чытаю “Літаратурку” – выцягнуў з паштовай скрыні, як ішоў у школу. На перадапошняй старонцы артыкул пад назвай “З жыцьця “пчолаў” і “жукоў-гнаваяікоў”. Вочы чапляюцца за радкі: “Хто ж гэтыя загадкавыя “жукі”? На жаль, гэта ўсяго толькі ангельскі эстрадны ансамбль “Бітлз”... – Чытаю, соўгаючыся азадкам па лаве: гэта ж пра Юрковых улюбёнцаў! “Цяжка нават уявіць, якія гукі выдаюць гэтыя маладыя людзі, які зьмест у іхных опусах”, – чытаю далей і чую ля вуха гарачае дыханьне суседкі.

– Там што, пра “Бітлз” напісалі?

– Можна падумаць, ты іх чула, – хмыкаю, не адрываючыся ад газеты.

– А ты сам хоць чуў?

– Ды ў мяне, каб ты ведала, дома кружэлка ёсьць, – я піхаю газету ў партфель, падымаюся на ногі.

– Дай паслухаць! – Галка таксама падхопліваецца, бліскае раскросымі вачыма.

– Не магу... братава.

Ужо на калідоры чую зычны Галчын воклік:

– Усё, Лёнік, скончыліся твае перапісоны.

Такая заява прымушае спыніцца.

– Ладна, – выдыхаю я, перахапіўшы Галку ў дзвях. – Прынясу для пачатку капэрту з фотаздымкам.

Зьвініць званок. Па калідоры, узяўшы над галавой разгорнутую мапу Рымскай імперыі, бяжыць Мішка Зыль. Наступны ўрок у нас – гісторыя.

Артыкул пра бітлоў прачытала палова класу. Нават газету пакамечылі. Уяўляю, што што будзе з Юркам, калі ён прачытае такое. І вось, вярнуўшыся са школы, ад парогу крычу брату:

– У газеце пра “Бітлз” напісалі!

Юрка выхоплівае з маіх рук “Літаратурку”, перагортвае старонкі, а я іду на кухню, ляпаю форткамі кухоннай шафкі, і, не знайшоўшы нічога спахжыўнага, цягну са слоіка маласольны гурок.

– Не, якую лухту пішучь! – абураецца за сьценкай братан. – “Давядзецца жабраваць па шынках...” І хто піша: Мікіта Багаслоўскі! “Як на шахце вугальнай х... знайшлі адрублены”. Ды гэты ёлупень іх ніколі ня чуў!

Я задаволена пасьміхаюся, надкусваю гурок і йду да серванту. Капэрта з “Бітламі”, на шчасьце, стаіць на сваім месцы. Я, да свайго сораму, з усіх чатырох музыкаў ведаю толькі двух. Імёны ў іх мудрагелістыя, нават ня ведаю – ці правільна прамаўляю. Вось гэтага, што з краю, завуць Джоленан, а вунь таго, напалову прыхаванага вялізным бубнам – Рынгастарам. Перад Галкай трэба бліснуць дасьведчанасьцю.

– Слу...хай – бубню, тыцкаючы пальцам у шкло, – а як завуць вось гэтага, з гітарай-скрыпкай?

– Пражуй, – незадаволена азываецца братан. Юрка нярвовымі рукамі складвае газету ў столку, падаецца ў калідор, і, ужо адчыніўшы дзверы, крычыць:

– Поль Макартны!

Братан пабег да сябра – фотамастака, што жыве ў суседнім пад'ездзе.

Трымайся, Мікіта Багаслоўскі! Зараз табе Юрка з фатографам дадуць дыхту!

Каб не забыцца, выцягваю з партфеля падручнік расейскай мовы і на адваротным баку вокладкі запісваю прозвішчы бітлоў: Джоленан, Рын-гастар, Поль Макартны. Трэба будзе спытацца як завуць чацьвёртага, які стаіць паміж Джоленанам і Макартным. Ён мне, дарэчы, найбольш падабаецца. Вырасці, абавязкова пашыю сабе такія ж скураныя порткі, як у таго, чацьвёртага, і адгадую такія ж даўгія валасы.

На першы ўрок, на нянавісную мне расейскую мову, мы з Мішкам, як заўсёды, познімся. Марковіч ужо й дззверы адчыніла, а тут мы бжым па калідоры. Русічка, з гіморай на твары, запускае нас у клас, з грукатам прычыняе дззверы.

Саджуся за парту, спрабую перавесці дых.

– Ну як, прынёс? – задышліва шапоча суседка.

Моўчкі ківаю галавой.

– Так... усе прыйшлі, хворых няма? – пытаецца русічка, штосьці пазначаючы ў класным журнале.

Я лезу ў партфель, цягну капэрту за ражок, і тая, высльізуўшы з рукі, падае на падлогу.

– Каролік, што там у цябе? – русічка надта порстка падхопліваецца на ногі. – А ну-ка, дай сюды...

Пальцы – даўгія, з наманікюранымі пазногцямі – ушчаперваюцца ў капэрту, адрываюць левы ражок.

– Што вы робіце? Гэта ж “Бітлз”! – крычу я, хапаю Марковіч за руку і пакамечаны ражок ляціць на падлогу.

Дагэтуль, відаць, ніхто з вучняў за рукі Марковіч не хапаў. Разявіўшы рот, настаўніца глядзіць спачатку на цэўку рукі, потым на мяне і страшным голасам выдыхае:

– Каролік... Зараз жа выйдзі з класу!

Я нікуды ня йду: падхопліваю адарваны ражок, выпростваю гарачымі далонямі.

– Ну тады давядзецца выйсці мне.

Русічка бярэ са стала журнал, вылятае з класу, а праз хвіліну, падхапіўшы партфель і азірнуўшыся на Галку Панцялееву, выходжу і я. Каля дырэктарскага кабінету прыцішваю крок.

– ...Сёньня прынёс нейкіх кудлатых фашыстаў, а заўтра прынясе ў школу парнаграфію! – вырываецца з пройма няшчыльна прычынёных дззвярэй зьяглівы голас русічкі.

Зьбягаю па лесьвіцы, і чую, як за сьпінай маёй нараджаецца капытлівы пошчак.

– Куды ты? Сёньня ж кантрольная па матэматыцы!

Мішка даганяе мяне, спрабуе схапіць за пінжак.

– У Вентс’пілс еду! – выдыхаю я, не азіраючыся.

Мішка спыняецца, крычыць штосьці, але я ня слухаю, бо думкі мае занятыя іншым. Я ліхаманкава падлічваю: колькі патрэбна грошай, каб даехаць да Вентс’пілсу. У маці, у шуфлядзе трумо, прыхавана пяцьдзясят рублёў. Усе браць ня буду. Хопіць і трыццаткі.

Мой цягнік ідзе праз тры гадзіны. Седзячы ў вакзальнай пачакальні, са

схаладнелым сэрцам выглядаю – каго б папрасіць узяць квіток да Рыгі.

Ля бліжняй касы тры студэнты – з партфелямі й тубусамі ў руках. Можа іх папрасіць? Студэнты, як мне здаецца, глядзяць некуды ў мой бок, дружна рагочуць, і я ўбіраю голаў у плечы. Тым часам чаргу ў крайнюю касу займае дзядок у пацёжканым плашчы. Гэты з мяне рагатаць ня будзе. Ну, спытае, куды еду. Скажу: да бацькі ў Вентсьпілс. Скажу яшчэ, што маці захварэла, таму выправіла аднаго, а касірка квітка не дае. Я падымаюся з лавы, але тут жа зноў сядваю, бо па праходу між лаваў сунуцца два міліцыянты. Яны ўчэпіста глядзяць па баках, і я пасоўваюся бліжэй да цётхны, якая сьпіць на другім канцы вакзальнай лавы. Колькі часу сяджу, утаропіўшыся на брудную падлогу, а калі зноў падымаю вочы, бачу сярод людскога збою Мішку Зыля і Галку Патрыкееву. Карак мой міжволі ўгінаецца, я спрабую неяк прыхавацца, але позна: Галка махае мне рукой.

– Ведалі, што ты тут, – яшчэ здалёк галёкае Мішка, абудзіўшы маю суседку па лаве.

– Ой, што было!... – выдыхае ў сваю чаргу Галка Патрыкеева. – У школу жонка Карпавіча прыбягала... Крыку было-о... – вочы Галчыны круглеюць, і далоні ляпаюць на шчоках.

– А чаго крычалі? – пытаюся, адчуваючы лёгкі пах парфумы, які струменяць Галчыны валасы.

– Ну ты што... не разумееш? Прыбягала з русічкай разьбірацца. Вось пабачыце: Марковіч у іншую школу пяройдзе. Так што, Лёнік, можаш уздыхнуць з палёгкай.

Я ўздыхаю, але без палёгкі, і Мішка стукае мяне па плячы:

– Ды не хвалюйся ты. Вунь і дырэктарка пасья ўрокаў приходзіла, цябе шукала.

– Я сказала, што ты марыш праз цэнтр Зямлі калодзеж пракапаць, дык Элеанора паабяцала заўтра на класную гадзіну прыйсьці, і настаўніка фізікі прывесьці. Ведаеш, высокі такі мужчына, – Галка аціхае, з насцьцярогаю пазірае мне ў вочы.

– Трэба ехаць, – кажу я, хоць і ведаю, што нікуды не паеду.

– Ведаеш, Лёня, калі ты зьездзеш... – Галка прыкусвае ніжнюю вусну.

– І што будзе?

– Я буду сумаваць без цябе.

Кроў гарачай хваляй падкочваецца да твару, шчокі мае пачынаюць гарэць. Я насоўваю на вочы брылёк кепуркі, іду да выхаду, і Галка акрыялым голасам распавядае пра маладога фізіка, які першы год працуе ў школе, у якога закаханья ўсе сямікласьніцы, і які распавядзе нам з Мішкам і ўсяму 5-му “А” – ці можна заляцець у Амерыку праз цэнтр Зямлі.

За сьценкай рыпаюць спружыны старой, даваеннай яшчэ атаманкі. Маці ня сьпіць. Чакае Юрку, які ізноў швэндаецца недзе пасярод ночы. Мне таксама ня сьпіцца. Ляжу і з прытоенай радасьцю думаю пра тое, як усё добра абышлося. Маці пра маю вандроўку ў Вентсьпілс нічога ня ведае; грошы – трыццаць рублёў – неўпрыкмет паклаў назад у шуфляду; а русічка Марковіч, па чутках, зьбірае мэтлахі і падаецца ў іншую школу. Адзінае, што не дае спакою, гэта падзертая капэрта. Я яе склеіў, але Юрка ўсё адно будзе лаяцца. І ў нядзелю ня дасьць грошай на кіно.

Куляюся на левы бок і дзесьці непадалёку, усё адно як з матчынай

спальні, гучаць прыглушаныя галасы.

– Куды ты? Сёння ж кантрольная па матэматыцы! – гэта Мішкаў голас.

– Я буду сумаваць без цябе, – азваецца з-за сьценкі Галка Патрыкеева.

Сэрца маё вылятае з грудзіны і я адчуваю, што правальваюся ў цёмную бяздоньніцу. Цела робіцца бязважкім, скроні казыча цёплы ветрык, я штосьці крычу Галцы, ды ня чую ўласных словаў, бо яны застаюцца недзе там, высока над галавой. Міма мяне сьвятлявымі вужакамі лятуць каляровыя агні. Неўпрыкмет іх лёт запавольваецца, цела наліваецца цяжарам, ветрык ужо не казыча скронь, і нечыя моцныя рукі хапаюць мяне за калашыньне штаноў. У жаху заплюшчваю павекі, а калі зноў расплюшчваю, бачу перад сабой нечыя сьмяшлівыя твары. Мяне ляпаюць па шчоках, і адзін з чатырох маладых дзядзькоў, што схіліліся нада мной, з панікай у голасе выдыхае:

– Жывы!

Галава мая злёгка кружыцца, я выціраю ўпрэлы лоб і толькі ўгледзеўшы электрагітары, якія трымаюць мае выратавальнікі, пазнаю музыкаў – тых самых, з падзэртаі капэрты.

– А чаму вы тут, у Амерыцы? Вы ж ангельскі ансамбль.

– На гастролі прыехалі, а тут бачым – нехта з таго боку Зямлі ляціць, – весела азваецца дзядзька ў тонкім, пад самае горла швэдры, і я пазнаю Джоленана.

– Адчайны ты хлопец – скочыў у яму, а яна 12 тысячаў кіламетраў глыбінёй, – з захапленьнем прамаўляе Джоленан, і тут жа пытаецца: – А скуль ведаеш, што мы ангельскі ансамбль?

– Дык вас усе ведаюць. У сённяшняй “Літаратурцы” артыкул зьмясьцілі. Напісалі, што праз пару гадоў будзеце па шынках жабраваць. Толькі вы на тых пісак не крыўдуйце. Яны ж вашых песень, відаць, і ня чулі.

– А ты што, зьбіраешся назад ляцець? – пытаецца Джоленан. – Я моўчкі ківаю ў адказ, і сьведомасьць маю апаліць панічная думка: “А як я дакажу, што бачыў “Бітлз”? З мяне ж толькі пасьмяюцца”. Наогул, я не люблю нічога прасіць, але тут выключны выпадак.

– Ці не маглі б вы мне падараваць сваю кружэлку? У брата ёсьць адна, але русічка капэрту падзэрла.

– На жаль, мы з сабой кружэлак ня носім, – з уздыхам прамаўляе Джоленан, і нечакана здымае з карку электрагітару. – На вось, аддай брату.

Я спалоханымі вачыма гляджу на гітару, потым на Джоленанавых сяброў, і тыя ўхвальна ківаюць галовамі.

– Бяры-бяры, – кажа Рынгастар, – гэта падарунак ад усіх нас.

Я бяру гітару. Яна цяжкая, і рэмень прыемна пахне навіоткай скурай.

– А можа застанешся? – пытаецца Джоленан. – Сходзіш на наш канцэрт...

Я рашуча трасу галавой. Як я магу застацца, калі там, на другім канцы Зямлі, мяне чакаюць Мішка Зыль і Галка Патрыкеева?

Я павінен усё запомніць: рамонкавую палянцу, празрыстае неба, вялізную яму з брустверам сьвежай зямлі па краях. Музыкі стаяць каля яміны дакладна ў тых жа паставах, што й на капэрце. Я нават заўважаю, што Джоленанавыя нагавіцы пукаюцца на каленях.

Набіраю поўныя лёгкія паветра, нырчу ў апрамеціцу і слых мой поўніцца злавесным гудам. Мяне абуджае натужлівы гуд электрабрытвы.

Гэта Юрка голіцца ў ванным пакоі. Я пасьміхаюся спрасонку. Ну што там галіць – так, адзін пух на барадзе. Але братан шторанку зумкае электрабрытвай, бо зумкалі такой няма, бадай, ва ўсім горадзе. Шведская, з ратацыйнымі лязамі. Бацька прывёз з Вентсьпілсу.

Юрка гучна, са сьвістам, дзьмухае – выдзімае з брытвы пух, і неўзабаве крычыць:

– Уставай, лежань!

Я спружна падымаюся, у два крокі падыходжу да серванту, уважліва гляджу на фотаздымак і мне здаецца, што Джоленан па-змоўніцкі міргае мне правым вокам. Хоць і спраўна клеіў капэрту, але месца разрыву белай рысай бяжыць па паперы, і верхні край прыкметна пакамечаны. Я азіраюся – ці ня йдзе братан, і тут жа спалохана падскокваю: гэта кот Маркіз вырашыў пацерціся аб маю голую нагу.